Dr. sc. Sanja Holjevac, znanstvena suradnica
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zavod za povijesne i društvene znanosti
u Rijeci
holjevac@hazu.hr

UDK 929(497.561Rijeka)Ivakić, J.
DOI: https://dx.doi.org/10.21857/mnlqgc36vy
Izvorni znanstveni članak

SUŠAK I RIJEKA U ŽIVOTU I DJELU JOZE IVAKIĆA

Važnu sastavnicu u bogatoj i raznovrsnoj djelatnosti hrvatskoga književnika, dramaturga i redatelja Joze Ivakića (Vinkovci, 18. ožujka 1879. – Zagreb, 6. kolovoza 1932.) uz ostalo čini i njegov dugogodišnji prosvjetni rad. Naime, nakon završenoga studija klasične filologije i slavistike na Filozofskome fakultetu u Zagrebu, veći je dio svojega radnoga vijeka bio zaposlen kao profesor. Sukladno tadašnjim prosvjetnim prilikama, često je bio premještan pa je tako 1911. godine mjestom njegova službovanja postao Sušak (od 1948. godine dio grada Rijeke). U Sušaku je, u tamošnjoj Kraljevskoj velikoj/realnoj gimnaziji bio profesorom od 1911. do 1915. godine, o čemu svjedoče i tiskana godišnja izvješća te gimnazije, ali i tadašnji dnevni tisak. Dnevni tisak svjedoči i o njegovoj vrlo živoj kulturnoj javnoj djelatnosti.

U radu se temeljem uvida u godišnja izvješća sušačke gimnazije te u novine *Riečki novi list* iz 1911. – 1915. prikazuje rad Joze Ivakića u gimnaziji u Sušaku te njegova kulturna djelatnost u susjednoj Rijeci i okolnim mjestima.

Provedeno istraživanje pokazuje da je za vrijeme svojega službovanja u gimnaziji u Sušaku, gdje je poučavao hrvatskomu i klasičnim jezicima te krasopisu, profesor Joza Ivakić bio vrlo aktivan i cijenjen u kulturnome i javnome životu Sušaka, Rijeke i okolice te da je svojim javnim radom i izvan gimnazije djelovao izrazito prosvjetiteljski. Pritom je promicao prohrvatske nazore i domoljublje te ljubav prema hrvatskomu jeziku, približavajući pritom Primorcima svoju rodnu Slavoniju u svoj njezinoj književnoj i jezičnoj ljepoti i kvaliteti.

Ključne riječi: Joza Ivakić; *Riečki novi list*; Rijeka; Sušak; gimnazija u Sušaku; 1911. – 1915.

UVOD

Bogata i raznovrsna djelatnost hrvatskoga književnika, dramaturga i redatelja Joze Ivakića (Vinkovci, 18. ožujka 1879. – Zagreb, 6. kolovoza 1932.), nakon nekoliko pojedinačnih znanstveno-stručnih analiza i obrada, sveobuhvatno je obrađena, analizirana i valorizirana u monografiji *Književni i kazališni rad Joze Ivakića* dr. sc. Anice Bilić (Bilić 2008).

Uz primarnu znanstvenu obradu književnoga, kazališnoga i dramskoga rada Joze Ivakića, a radi „što pouzdanijega pristupa Ivakićevu radu te njegovim dometima" (Bilić 2008: 350), autorica je pritom istaknula kao posebice važnu potrebu „uz biografsko približavanje njegovoj ličnosti i stvaralačkom profilu, promotriti sredinu, prostor, vrijeme, povijesni i društveni kontekst njegova djelovanja i stvaranja kako bi se zaokružio njegov portret" (Bilić 2008: 350), što je također, utemeljeno i na arhivskim istraživanjima, provela u svojoj monografiji.

Potaknuto time, u ovome će radu[1] u središtu pozornosti biti život i rad Joze Ivakića u Sušaku, naselju na lijevoj, istočnoj obali Rječine[2], gdje je boravio od 1911. do 1915. godine, te njegova kulturna djelatnost u susjednoj Rijeci, gradu na desnoj, zapadnoj obali te rijeke i u njezinoj okolici.[3]

---

1 Rad je sufinanciralo Sveučilište u Rijeci projektom broj: uniri-human-18-87-1222 (*Liber Fluminensis* – prilozi za proučavanje hrvatskoga jezika u djelima riječkih tiskara do XX. stoljeća) voditeljice prof. dr. sc. Sanje Zubčić.

2 Osim što je bila granicom između Sušaka i Rijeke, Rječina je stoljećima, uz neke iznimke, bila i državnom granicom; u XX. st. između Kraljevine Italije (zapadni dio) i Kraljevine SHS, odnosno Jugoslavije (Sušak – istočni dio). Pariškim mirovnim ugovorima 1947. Rijeka je, zajedno s ostalim hrvatskim obalnim i otočnim krajevima koje je 1918. okupirala Kraljevina Italija, a potom su joj 1920. i 1924. i međunarodnopravno pripali, pridružena matici domovini Hrvatskoj u tadašnjoj Jugoslaviji, a 1948. Sušak i Rijeka spojeni su u jedan grad pod imenom Rijeka (*Povijest Rijeke* 1988: 285–287, 391–403, 405).

3 Osnovne informacije o tome dijelu Ivakićeva života sadrži Antić 1953: 506–510, gdje se Ivakića promatra u kontekstu hrvatske književnosti u Rijeci početkom XX. stoljeća.

DJELATNOST JOZE IVAKIĆA U SUŠAKU TE RIJECI I OKOLICI

Bogatu i raznovrsnu djelatnost Joze Ivakića u velikoj je mjeri obilježio i njegov dugogodišnji prosvjetni rad. Naime, nakon završenoga studija klasične filologije i slavistike na Filozofskome fakultetu u Zagrebu, veći je dio svojega radnoga vijeka (1901. – 1915., 1917. – 1920., 1926. – 1932.) bio zaposlen kao profesor (Bilić 2008).

Sukladno tadašnjim prosvjetnim prilikama i teškomu položaju prosvjetnih djelatnika kao državnih namještenika, često je bio premještan pa je tako 1911. godine mjestom njegova službovanja postao Sušak[4]. Prije toga je, najprije kao suplent, a od 1906. kao profesor bio raspoređivan u Zemun, Zagreb, Bjelovar, Karlovac, Vinkovce, a nakon Sušaka u Osijek pa u Zagreb (Bilić 2008).

U Sušaku je, u tamošnjoj Kraljevskoj velikoj/realnoj gimnaziji[5] Joza Ivakić bio profesorom od 1911. do 1915. godine. O tome svjedoče tiskana godišnja izvješća te gimnazije, ali i dnevne novine *Riečki novi list*[6].

Tako je, sukladno tadašnjoj uređivačkoj koncepciji prema kojoj su u posebnoj rubrici objavljivana premještenja profesora, u *Riečkome novom listu* u subotu 23. rujna 1911. objavljena vijest o dolasku Joze Ivakića u sušačku gimnaziju: „**Promještenje**. Prof. Joza Ivakić, koji je početkom ove školske godine bio premješten iz Vinkovaca u Senj, premješten je ovih dana u sušačku gimnaziju" (*Riečki novi list*, V., br. 227, 23. 9. 1911.).[7]

---

4 O povijesti Sušaka v. Rački 1929.

5 Gimnazija djeluje u Sušaku od 1896. godine kada su je mađarske vlasti protjerale iz Rijeke jer su je htjele ukinuti. Sljednica je gimnazije koju su u Rijeci 1627. osnovali isusovci. Djeluje i danas pod imenom Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci (Strčić 2017). O povijesti te gimnazije v. npr. Strčić 2017; Rački 1929: 151–157.

6 Riječ je o novinama koje je pod imenom *Novi list* 1900. godine utemeljio i sljedećih petnaest godina uređivao Fran Supilo. Prvi je broj objavljen 2. siječnja 1900. u Sušaku, a u ožujku 1901. redakcija seli u Rijeku. Kako bi se izbjeglo pokušaju vlasti da iz političkih razloga uništi te dnevne novine, Supilo im mijenja ime te od 19. lipnja 1907. do zabrane 19. prosinca 1915. izlaze pod imenom *Riečki novi list*. Nakon toga izlaze s prekidima pod još nekoliko naziva, a od 1954. izlaze kontinuirano pod imenom *Novi list* (više v. Strčić 1999). Za potrebe ovoga rada pregledani su primjerci iz Sveučilišne knjižnice u Rijeci, gdje se nalaze pod signaturom A. N-26.

7 Nezadovoljan radom u Kraljevskoj gimnaziji u Vinkovcima, sâm je zatražio premještaj u Zagreb, no prosvjetne su ga vlasti premjestile u Sušak (Bilić 2008: 308). Prema citiranoj vijesti iz *Riečkoga novog lista* moglo bi se iščitati da je prije toga bio upućen u Senj, u tamošnju gimnaziju, no za to ne nalazimo potvrda u dostupnoj dokumentaciji senjske gimnazije

U istim novinama nalazimo i svjedočanstvo da se Joza Ivakić odmah aktivno uključio u rad sušačke gimnazije. Tako članak pod naslovom „Sušačka omladina za Ivu Kozarca" objavljen u *Riečkome novom listu* u nedjelju 12. studenoga 1911. izvješćuje sljedeće:

> Doznajemo, da je jučer poslije podne gimnazijsko literarno društvo »Vraz« sa gimn. tamburaškim društvom »Lisinski« priredilo lijepu i uspjelu akademiju u slavu pokojnoga Ive Kozarca. Na akademiji se govorilo o životu pjesnikovu, čitale su se neke njegove stvari i jedna uspomena prof. Joze Ivakića, a uz to se odigralo nekoliko lijepih tamburaških komada. Da je akademija tako uspjela valja zahvaliti višeškolcima Marokinu, Panduru i Smolčiću. Nadamo se, da ćemo još koji put moći javiti o sličnom poslu naše gimnazijske mladeži. (*Riečki novi list*, V., br. 270, 12. 11. 1911.)

Budući da je Ivo Kozarac umro 16. studenoga 1910., moguće je pretpostaviti da je akademija priređena njemu u spomen prigodom prve godišnjice njegove smrti te da ju je inicirao i organizirao upravo profesor Joza Ivakić. Navedeni članak svjedoči i da je profesor Ivakić odmah po dolasku u Sušak među učenicima, ali i u široj javnosti promicao rad književnika iz Slavonije.

U tiskanim godišnjim izvještajima Kraljevske velike gimnazije na Sušaku[8] (dalje u tekstu: Izvještaj) nalazimo i službene podatke o radu prof. Joze Ivakića u toj gimnaziji.

Tako je u Izvještaju te gimnazije za školsku godinu 1911. – 1912. među Školskim vijestima vezanima uz promjene u učiteljskome zboru u toj školskoj godini objavljeno sljedeće: „Otpisom od 19. rujna 1911. br. 21.291 premješta se profesor kr. vel. gimnazije vinkovačke Josip Ivakić u ovaj zavod." (Izvještaj 1911. – 1912.: 9).

Do toga je premještaja došlo nedugo po početku te školske godine, koja je uobičajeno započela 1. rujna 1911., ali je zbog kolere već 3. rujna bila obu-

(zahvaljujem gospođi Marici Štokić, knjižničarki Srednje škole Pavla Rittera Vitezovića u Senju na pruženim informacijama).

[8] Puni je naslov publikacije *Izvještaj Kraljevske velike gimnazije i s njom spojene Više trgovačke škole na Sušaku*, s naznačenom školskom godinom na koju se odnosi. Tiskana je u Riječkoj dioničkoj tiskari. U radu smo se služili primjercima iz knjižnice Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Rijeci. Osim jednoga koji je tiskan u Kraljevskoj zemaljskoj tiskari u Zagrebu, svi izvještaji koji su korišteni u ovome radu tiskani su u Riječkoj dioničkoj tiskari u Rijeci, koja je osnovana početkom 1901. godine, a glavna joj je namjena bila tiskanje hrvatskih knjiga i novina; u toj je tiskari, uz ostalo, tiskan i Supilov *Riečki novi list*. U Rijeci je djelovala do Prvoga svjetskog rata, kada prelazi na Sušak (više v. Lukežić 1999: 138–139).

stavljena te je s redovitim radom započela 19. rujna (Izvještaj 1911. – 1912.: 57), od kada datira i „otpis" o Ivakićevu premještaju u gimnaziju u Sušaku.

U istome je izvještaju, kao prvi po redu objavljen tekst naslovljen „Bogdan Lastavica", zapravo nekrolog Joze Ivakića tomu prerano preminulom književniku i profesoru sušačke gimnazije.[9] Ivakić u tome tekstu toplim i biranim riječima piše o pokojniku te njegovu književnome i znanstveno-stručnome radu, no pritom kao da progovara i o sebi samome te o položaju profesora u tadašnjemu društvu: „Njegovu poletnu i idealnu duhu bješe uzana i pretijesna školska soba sa četiri prazna duvara: katalozi, zadaćnice, rubriciranje i sav onaj suvi i bezidejni formalizam ne mogaše za nj značiti duševni rad; pa zato je tražio šire, prostranije polje." (Izvještaj 1911. – 1912.: 4).

U stanju učiteljskoga zbora gimnazije za istu školsku godinu Jozu, zapravo Josipa Ivakića, nalazimo među učiteljima „obligatnih predmeta", s naznakom da je poučavao u predmetima: latinskome (u III. b razredu), grčkome (u III. a i V. razredu) i hrvatskome (u III. b razredu), s fondom od 17 sati tjedno, pri čemu je bio *nastojnik* u III. b razredu (Izvještaj 1911. – 1912.: 11).

U školskoj godini 1912. – 1913. poučavao je u „obligatnim" predmetima: latinskome (u IV. b razredu), grčkome (u IV. a i VI. razredu) i krasopisu (u I. b razredu), s fondom od 15 sati tjedno, te je bio *nastojnik* u IV. b razredu (Izvještaj 1912. – 1913.: 6).

U Izvještaju za školsku godinu 1913. – 1914. nalazimo podatak da mu je „Rješenjem kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 10./IV. 1914. br. 8.489 podijeljen … u naučne svrhe dopust do konca školske godine 1913./14." (Izvještaj 1913. – 1914.: 7), pa se i u stanju učiteljskoga zbora nalazi samo podatak o tome njegovu dopustu (Isto: 88). Iz Ivakićeva životopisa saznajemo da je 1914. godine, uz potporu Matice hrvatske, bio na studiju u Beču, Pragu i Münchenu pa zaključujemo da je spomenuti dopust zatražio i dobio za potrebe toga usavršavanja pri kojemu se „obogatio europskim kazališnim iskustvom" (Bilić 2008: 308).

U Izvještaju za školsku godinu 1914. – 1915., koja se održavala u okolnostima Prvoga svjetskog rata (v. Izvještaj 1914. – 1915.: 66–72), čitamo da je Ivakić poučavao latinski jezik (u VI. i VIII. razredu), grčki jezik (u VIII.

[9] Osnovne informacije o Bogdanu Lastavici (Srb, 31. kolovoza 1884. – Zagreb, 23. prosinca 1911.) v. Armanda 2013.

razredu) i krasnopis (u I. i II. razredu), s fondom od 17 sati tjedno, ali bez dužnosti *nastojnika* razreda (Izvještaj 1914. – 1915.: 12).

Sušak napušta u ljeto 1915. te prelazi najprije u gimnaziju, a potom u kazalište u Osijeku, i to za ravnatelja Drame i dramaturga te na druge dužnosti i poslove (v. Bilić 2008: 256–263).

Uz prethodno spomenute prve objave o prisutnosti prof. Joze Ivakića u Hrvatskome primorju u *Riečkome novom listu* 1911. te podatke iz gimnazijskih izvještaja koji svjedoče o njegovu profesorskome radu u sušačkoj gimnaziji, podatke o njegovu radu nalazimo i u drugim godištima *Riečkoga novog lista.* U nastavku ovoga rada skrećemo pozornost na članke koji govore o njegovu kulturnome i javnome radu i angažmanu na tome području za vrijeme službovanja u Sušaku. Riječ je o člancima kojima je sam autor ili o onima drugih autora u kojima je riječ o njemu.[10]

U *Riečkome novom listu* br. 8, od 9. siječnja 1913., objavljen je članak „Sprovod pok. kapelnika Karela Kukle", glazbenika i učitelja pjevanja u sušačkoj gimnaziji koji je u Hrvatsku došao iz Češke, a u sušačkoj je gimnaziji bio učiteljem glazbe od 1906. do konca 1912., odnosno do svoje smrti početkom 1913. godine.[11] Posmrtni govor nad njegovim otvorenim grobom na trsatskome groblju u ime sušačkoga profesorskog zbora održao je profesor i književnik Joza Ivakić, a novine ga u navedenu članku prenose u cijelosti. Ivakić se biranim i toplim riječima punim pijeteta oprostio od prerano preminuloga kolege, među kojima izdvajamo sljedeće:

> […] Umro je »vir bonus« i poradi toga tuguju svi dobri ljudi. Ali u ovaj grob mi s njime zakapamo i genijalne sposobnosti čovjeka umjetnika, koji je drugovao s Muzama. Umro je glazbenik i poradi toga tuguje svaka hrvatska i slavenska duša, koja znade cieniti i ljubiti kulturne radenike svoje. […]. Njegova se nježna duša, sva prožeta žarkim slavenskim osjećajem i bezkrajnom ljubavlju za slavensku prošlost i sadašnjost – u novoj domaji odmah zaniela drevnom starinom našom, što nas i u crkvi s djedovima našima veže, te je toplim dahom, svojim ogrijala tu, nama tako dragu, starinu hrvatsku, za koju se još uviek moramo boriti, da je uščuvamo. I slievali se novi zvuci stare pjesme naše, pjesme hrvatske u crkvi hrvatskoj, u novome umjetničkome ruhu, što ih je skladala divna Kuklina

[10] Dio se tih članaka spominje u: Antić 1953.

[11] Osnovne informacije o Karelu Kukli (Jeneč kraj Praga, 4. srpnja 1867. – Sušak, 6. siječnja 1913.) v. Ruck 2013.

> Muza, da nas i u crkvi spoji i zanese za našu materinsku riječ!... To su njegova divna umjetnička djela – prekrasne crkvene kompozicije staroga bogoslužja hrvatskoga – koje će mu ostaviti trajan spomen u hrvatskome narodu. […]. Ali i pored toga on je ostavio velik broj prekrasnih kompozicija, koje sve odaju plemenitu i tankoćutnu dušu, ali i zanosnu. […]. Bio je slobodan duh, koji ne će da znade za spone i verige, dolazile one s kojemu drago strane… Bio je umjetnik, koji je svim srcem i svom dušom živio za umjetnost svoju […]. (*Riečki novi list,* VII., br. 8, 9. 1. 1913.)

U istome govoru čitamo i riječi koje pokazuju Ivakićevu povezanost s primorskim krajem u kojemu je službovao:

> […] Ovdje, na ovome tihome groblju, gdje u blizoj blizini počivaju naši vitezi Frankopani, gdje je zakopana i oplakana mnoga tuga naša – ovdje, gdjeno u blizini naše more sinje pjenušavim talasima pjeva pjesmu svoju – ovdje će i njemu, koji je razumijevao ote glase, i njegovim kostima biti lakše […]. (Isto)

Činjenica da je Ivakić i prije i poslije toga održavao posmrtne govore i pisao nekrologe govori da je i u toj sredini vrlo brzo prepoznata njegova literarna i ljudska kvaliteta u pisanju i deklamiranju takvih tekstova. Naime, u tim je njegovim tekstovima vidljivo da ih je pripremao s posebnom pažnjom i pijetetom prema pokojniku te oplemenio svojim književnoumjetničkim kvalitetama, ali i upotpunio svojim osvrtima na tadašnju stvarnost.

Tako je i u nekrologu povodom smrti Marka Svirca, profesora sušačke gimnazije,[12] objavljenu u *Riečkome novom listu* u utorak 13. travnja 1915., u kojemu Ivakić, uz ostalo, piše sljedeće o preminulome kolegi:

> […] A prof. Marko Svirac odista je dostojno ispunjavao svoje mjesto. On je potpuno vršio svoje dužnosti i zadaće kao hrvatski profesor shvaćajući ih u punom opsegu. On je znao, da katalozi, rubriciranje i sav onaj suvi i bezidejni formalizam još ne čine porofesora; jer profesor treba da dade dušu svoju školi i mladeži. Čitavu dušu. I baš zato je učiteljsko zvanje veliko i sveto. Kako ono reče božanski Rabi: »I dat će dušu svoju za ovce svoje«. Ona dobrota i blagost, koja je bila osnovna crta u karakteru prof. Marka Svirca, osjećala se i u njegovu učiteljskome radu. On je bio dobar otac i prijatelj mladeži, koja mu je bila povjerena. Ljubav bijaše

[12] Kako Ivakić piše u tome članku naslovljenu *Prof. Marko Svirac* (*Riečki novi list*, IX., br. 88, 13. 4. 1915.), Marko Svirac rođen je 15. siječnja 1882. u Starim Mikanovcima u Slavoniji. Gimnaziju je polazio u Vinkovcima i Požegi, a slavistiku i klasičnu filologiju studirao u Zagrebu i Pragu. Kao profesor je službovao u Petrinji, Požegi, Bakru i Sušaku. Umro je u Starim Mikanovcima 9. travnja 1915., gdje mu je i posljednje počivalište.

> glavna poluga koja mu je podavala direktivu u nastavničkome radu. Kao obrazovan pedagog on se priklanjao mišljenju, što su ga zastupali svi napredni pedagozi čak tamo od Montaigne-a, Rousseau-a i Pestalozzi-a, pa sve do danas, koji su kod uzgoja preporučivali blaga sredstva i blag postupak […]. (*Riečki novi list*, IX., br. 88, 13. 4. 1915.)

Kako je to vrijeme Prvoga svjetskog rata, u tome članku čitamo i sljedeće Ivakićeve riječi:

> […] Nama je danas, kad strepimo za svakoga našega čovjeka, kojih imade hiljade i hiljade na ratištu – dvostruko dragocjen svaki hrvatski život, dvaput miliji svaki hrvatski čovjek. Zato je naša žalost još veća za profesorom Markom Svircem. Kulturnih radenika imade Hrvatska ionako malo, a sad se i taj maleni broj njihov sve osjetljivije prorjedjuje. Od kulturnih pak radenika medju najvažnije pripada učitelj i profesor, ako dostojno ispunja svoje mjesto […]. (Isto)

U *Riečkome novom listu*, br. 277, u srijedu 19. studenoga 1913., objavljen je članak „Osnovi modernoga nazora o životu" s podnaslovom 'Osvrt na predavanje dra. A. Bazale', hrvatskoga filozofa i poslije jednoga od obnovitelja i predsjednika Akademije (1933. – 1941.), sveučilišnoga profesora dr. Alberta Bazale. Članak je potpisan inicijalima J. I., za koje možemo pretpostaviti da se odnose na Jozu Ivakića.[13] Uz ostali sadržaj toga stručnoga osvrta na spomenuto predavanje, posebno je zanimljiv dio u kojemu Ivakić iznosi metodologiju i značajke javnih, odnosno, kako se u članku nazivaju, sveučilišnih pučkih predavanja:

> […] Svako pučko predavanje, koje hoće da bude od trajnoga utjeca(j)a, mora da bude j e d n o u m j e t n i č k o d j e l o[14]: umjetničko u kompoziciji i u metodi; ono, i ako tretira pitanja, kojima se bave učeni ljudi, ne smije da bude prikazano i doneseno s aparatom učenih ljudi, nego ono mora da bude prikazano s aparatom jednostavnim i, gotovo bih rekao, svagdašnjim. Kao što nam znade glazbenik-umjetnik dočarati sav čar jedne opere na samome glasoviru, bez orkestra i bez pjevača, tako i učen predavač može o pitanjima iz područja znanosti, s jednostavnim aparatom učiniti nam svoju znanost shvatljivom, ako je majstor. A dr. Bazala pokazao se takim majstorom […]. (*Riečki novi list*, VII., br. 277, 19. 11. 1913.)

---

[13] U literaturi se među inicijalima kojima se, uz puno ime i prezime, Joza Ivakić potpisivao kao kritičar i publicist navodi i J. I. (v. Bilić 2008: 122).

[14] Spacioniranje izvorno.

Tijekom 1913. godine u *Riečkome novom listu* objavljeno je još nekoliko Ivakićevih članaka ili članaka o njemu[15] putem kojih možemo pratiti njegov kulturni i društveni angažman u Sušaku, Rijeci i okolici te njegov položaj u tim sredinama, ali i njegov svjetonazor te odnos prema rodnoj Slavoniji.

Tako je u petak 21. studenoga 1913. u rubrici „Iz Mjesta i Okolice" pod naslovom „Javno pučko predavanje" najavljeno da „u nedjelju dne 23. t. mj. u 6 sati po podne predavat će u »Narodnoj Čitaonici Riečkoj« prof. Joza Ivakić. Tema predavanja glasi: »Slika našega družtva u novijoj hrvatskoj beletristici« […]." (*Riečki novi list*, VII., br. 279, 21. 11. 1913.).

Idućega dana, 22. studenoga 1913. u istoj je rubrici pod naslovom „Javna pučka predavanja u »Narodnoj Čitaonici Riečkoj«" objavljen i „potanji raspored" toga predavanja:

> Mjesto moda: o ljubavi prema onomu, što je naše. – Taineova teorija o millie-u. – Realisti u hrv. književnosti. – Razvoj našega društva u predjašnjem (19.) stoljeću. – Kako se to odrazuje u književnosti. – Lokalni karakter u novelistici i obradjivanje lokalnih problema. – Političko stranački momenat u književnosti. – Odnošaj izmedju inteligencije i puka, prikazan u djelima pojedinih pisaca. – Karakteristika našega seljaka. – Karakteristika i analiza inteligencije. – Gjalskovo i Kozarčevo crtanje naše inteligencije. – Vjera pisaca u ljepšu i bolju budućnost. (*Riečki novi list*, VII., br. 280, 22. 11. 1913.),

koji svjedoči o studioznosti Ivakićeva pristupa temi. Članak završava pozivom Hrvatima Rijeke i Sušaka da tomu predavanju prisustvuju u što većemu broju, uz napomenu da je pristup „svakome slobodan bez razlike, ulaz besplatan". (Isto)

Ista je vijest s rasporedom predavanja objavljena u *Riečkome novom listu* i na sam dan predavanja u nedjelju 23. studenoga 1913., a istovremeno je na istoj stranici poziv na predavanje „brata prof. Jože Ivakića" objavio i Hrvatski sokol Sušak-Rijeka (*Riečki novi list*, VII., br. 281, 23. 11. 1913.). Budući da biografi Joze Ivakića bilježe da je bio aktivan član društva Hrvatski sokol (Bilić 2008: 305), ova vijest upućuje na to da je bio suradnik, a možda i član i

---

[15] Među njima je i kraći prikaz Ivakićeva romana *Mladost i život. Povijest jedne ljubavi*, autora potpisana inicijalima Z. M., objavljen u *Riečkome novom listu*, VII., br. 51, 28. veljače 1913. U svojemu kritičkome osvrtu na to Ivakićevo djelo autor Z. M. naziva ga pripoviješću. U novijoj je literaturi djelo određeno romanom (v. Bilić 2008: 98).

sušačkoga Hrvatskog sokola, osnovanoga 1903. godine (Rački 1929: 310), što bi trebalo detaljnije istražiti.

Urednička je koncepcija *Riečkoga novog lista*, uz vrlo aktivnu ulogu u najavljivanju javnih predavanja i motiviranju čitatelja da ih posjećuju, podrazumijevala i objavljivanje osvrta na njih vrlo skoro po njihovu održavanju.

Tako je u br. 282 od 25. studenoga 1913. objavljen relativno opširan osvrt na Ivakićevo predavanje održano dva dana prije u Narodnoj čitaonici u Rijeci. Nepotpisani autor piše da je prof. g. Joza Ivakić predavao „upravo na krasan način o našem društvu u novijoj hrvatskoj beletristici". Uvodno je posebno istaknuo da je Ivakić prije glavne teme govorio „o ljubavi za sve ono, što je naše", da „U ljubavi za našu književnost i naš jezik leži zalog našoj boljoj budućnosti i našem narodnom napretku" te izražava želju da Narodna čitaonica u Rijeci „postane živo ognjište hrv. prosvjete i kulture, stjecište svih Hrvata na Rijeci i rasadište misli hrvatske, da ona sa živim radom patriotskim i kulturnim bude barometar, po kojemu će se mjeriti odkucaji hrv. duše u otudjenoj Rijeci…" (*Riečki novi list*, VII., br. 282, 25. 11. 1913.).

Ivakićeve su riječi, svjedoči autor toga članka, bile popraćene burnim pljeskom slušatelja. Iz navedenoga se može zaključiti da je, svjestan složene povijesti Rijeke i njezine izloženosti stranim političkim i jezičnim utjecajima,[16] Joza Ivakić svoja javna predavanja o književnim temama koristio i kao priliku za isticanje domoljubnih prohrvatskih osjećaja u maniri svojih nekadašnjih prethodnika, kao primjerice Frana Kurelca u vrijeme hrvatskoga narodnog preporoda.

U nastavku je članka nepotpisani autor donio detaljan prikaz Ivakićeva predavanja s komentarima te ga završio sljedećim riječima, koje govore o interesu javnosti za to predavanje i zadovoljstvu njime te ocrtavaju Jozu Ivakića kao izvrsna predavača:

> […] G. nas je predavač vodio, kako je sam zgodno rekao, po galeriji slika, u kojoj smo mogli vidjeti, kakva je duša našega naroda i čemu se imamo nadati od toga naroda. Mi smo te slike razgledali s velikim za-

[16] Od 1779. Rijeka je *corpus separatum*, tijelo izdvojeno i autonomno od država koje okružuju grad, a izravno podređeno ugarskoj kruni; 1809. – 1813. kratkotrajno je pod francuskom upravom u okviru ilirskih provincija; 1848. imenovanjem bana Josipa Jelačića za guvernera Rijeke pripaja se Banskoj Hrvatskoj, te je utemeljena Riječka županija; 1868. Rijeka je opet kao *corpus separatum* stavljena pod ugarsku krunu gdje je ostala sve do 1918. godine (više v. *Povijest Rijeke* 1988).

> nimanjem, pa ako su često i bile crne i tmurne, opet smo u kojem kutu opazili i gdjekoju svjetlu s mnogo boja. I zato smo mirnim srcem izašli iz dvorane zahvaljujući g. predavaču na užitku, što nam ga je pružio. Ovo interesantno predavanje posjetila je brojna hrv. publika bez razlike staleža. Lijepa riječ, živi ton, pa jaka i puna obradba predmeta, živo je zanimala publiku dokraja predavanja, te je upravo ushićeno odobravala predavaču. (*Riečki novi list*, VII., br. 282, 25. 11. 1913.)

To je Ivakićevo predavanje i tiskom objavljeno u *Ljetopisu Riječke narodne čitaonice* za godinu 1913., Rijeka, 1914., str. 75–100 (Bilić 2008: 317).

Kako svjedoče članci u *Riečkome novom listu* br. 287 od 30. studenoga 1913., br. 289 od 3. prosinca te br. 290 od 4. prosinca 1913. Joza Ivakić je to predavanje održao i u Opatiji u nedjelju 30. studenoga 1913. u velikoj dvorani čitaonice „Zora", na poziv Centralnoga odbora Narodne Zajednice za Istru.[17] U br. 289 čitamo da je predavanje bilo vrlo uspjelo te da je bilo prisutno „vrlo mnogo občinstva, koje je predavača nagradilo velikim odobravanjem" (*Riečki novi list*, VII., br. 289, 4. 12. 1913.). U br. 290 čitamo i da je već u 5 sati dvorana bila

> dubkom puna domaćeg općinstva, sva mjesna inteligencija, kapetani, trgovci, obrtnici, sve je bilo u Čitaonici toga dana. Vidjeli smo tuj i našeg narodnog zastupnika g. prof. Vjekoslava Spinčića i mnoge druge […]. Predavanje je vrlo uspjelo, a slušatelja se je veoma dojmilo, što potvrđuje pljesak predavaču na koncu predavanja a i to, što se je svuda komentiralo predavanje, i raspravljalo o predmetu predavanja, a to je i bio ponajglavniji cilj predavača i svrha ovoga predavanja. (*Riečki novi list,* VII., br. 290, 4. 12. 1913.)

Iz istoga članka izdvajamo i riječi kojima je Ivakić „protumačio svrhu svoga predavanja":

> »Knjige se u nas kupuju iz patriotizmma, kupuju se neizrezane i ostavljaju se na tavanu i tako ne poznamo naše literature, a meni se nitko ne čini dosta naobraženim, koji ne pozna naše literature«. Govorio je i o ljubavi prama jeziku: kad bismo jezik ljubili, ljubili bismo i književnost; naglasio je da moramo ljubiti sve što je naše »mada je sitno i maleno, samo da je naše«. (Isto)

Iz navedenih zapisa iščitavamo da je Joza Ivakić uživao velik ugled u Hrvatskome primorju te bio vrlo cijenjen i ugledan član društva, ali vidimo i njegov odnos prema hrvatskoj književnosti i jeziku.

---

[17] Vijest o tome predavanju objavljena je i u listu *Naša sloga*, XLIV., 49, Pula, 4. 12. 1913., str. 3 (zahvaljujem kolegici dr. sc. Maji Polić na toj informaciji).

Već je početkom siječnja iduće, 1914. godine Joza Ivakić za javnost kraja u kojemu je službovao pripremio još jedno predavanje, o čemu također, sukladno svojoj uobičajenoj uredničkoj koncepciji, svjedoči *Riečki novi list*.

Tako br. 1 od 1. siječnja 1914. najavljuje da će 4. siječnja u Narodnoj čitaonici riječkoj u 6 sati popodne predavati „sušački profesor i hrvatski književnik Joza Ivakić" na temu „Selo u hrvatskoj književnosti", uz komentar da je profesor Ivakić izabrao „i ovoga puta zanimljivu temu, za koju se može kazati, da je koliko literarna, toliko i socijalna." (*Riečki novi list*, VIII., br. 1, 1. 1. 1914.).

U članku u br. 4, na sam dan održavanja predavanja 4. siječnja 1914. ponovljen je poziv Hrvatima Rijeke i Sušaka da tomu predavanju „prisustvuju u što većemu broju" te su objavljeni „glavni momeni u predavanju", koji pokazuju Ivakićevu sveobuhvatnost i detaljnost u pristupu i obradi teme:

> Paralela između hrv. glavnoga grada i hrv. sela. – Snaga našega sela. – Naša t. zv. inteligencija i naš seljak. – Pravo shvaćanje o selu i narodu u njemu. – Kako se prikazivalo selo u opće u literaturi, a kako se prikazivalo slavonsko selo. Idila i pejsaž seoskog sokaka slavonskog. – Historijat opisivanja sela u literaturi. – »Schäferscenen«. Kako su romantičari opisivali selo. – Kako su ga opisivali realisti. – Folkloristički momenat u seoskoj noveli. – »Tena« Josipa Kozarca kao početak nove epohe u razvoju slavonske seoske novele. – Krivo shvaćanje ove novele kod naše javnosti. – Pogrješno generaliziranje. – Kake su slavonske žene? – »Razpojasana Slavonija«, ustaljen, ali nepraveden epiteton za Slavoniju. – »Gjuka Begović.« – Bertićev slavospjev našemu kolu narodnome. – Slavonsko selo u lirici. – Najljepše lirske pjesme Ivana Kozarca. – Zaglavak. (*Riečki novi list*, VIII., br. 4, 4. 1. 1914.)

Nekoliko dana poslije u br. 6 od 7. siječnja 1913. objavljen je opširan osvrt na to predavanje nepotpisana autora,[18] iz kojega izdvajamo samo nekoliko zapažanja i svjedočanstava koji svjedoče o erudiciji i svjetonazoru predavača Joze Ivakića te recepciji njegova nastupa u slušateljstvu:

> […] Predavač je u svoje razlaganje unio i nekoliko jakih patriotskih akcenata, koji su osobito djelovali na slušateljstvo, tako da je na jednom mjestu, usred predavanja, provalilo spontano burno i oduševljeno odobravanje – dokaz, da su riječi predavačeve našle odjeka u srcima slušača. Predavač se zaustavio još kod dva slavonska pisca: Ivana Kozarca i Živka

[18] Spomenuto predavanje J. Ivakića u literaturi je detaljno analizirano kao jedna od njegovih najznačajnijih rasprava (v. Bilić 2008) pa u njezinu sadržajnu i književnoteorijsku stranu ovdje nećemo ulaziti.

> Bertića. Iscrpljivo je govorio o romanu Ivana Kozarca »Gjuka Begović«. Govoreći o Živku Bertiću osobito ističe njegovu malu crticu, što je izašla u »Vijencu« pod naslovom »Stara kruška« […]. (*Riečki novi list*, VIII., br. 6, 7. 1. 1914.)

Predavanje na istu temu Joza Ivakić održao je i u Opatiji u Hrvatskoj čitaonici „Zora" u nedjelju 11. siječnja 1914. U *Riečkome novom listu* najprije je najavljeno u br. 10 od 11. siječnja 1914., a u br. 12 od 14. siječnja objavljen je i osvrt na nj. Autor toga osvrta piše:

> Predavanje je bilo vrlo dobro posjećeno, premda »još nas ima, još…« u Opatiji, koji bi bili morali doći na ovo i ovakvo zanimivo predavanje. […]. Svi su pomnjivo i s nekom napetošću slušali g. predavača. Neznam da li je više djelovalo na slušatelje ono pravo, Ivakićevo, jako i nehinjeno akcentiranje patriotičko kod nekojih mjesta i momenata ili onaj krasni Ivakićev slavonski naglasak i izgovor; svakako slušateljstvo je bilo obuzeto i opojeno jakim patriotičkim čuvstvom i toplom ljubavi k našemu: i k našem seljaku, i k našem selu, i k našem kolu i k našoj knjizi i uopće k svemu, što je naše. U jednu riječ čitavo ovo predavanje vrlo se je svih dojmilo, a pogotovo što je predmet g. predavač upravo majstorski i umjetnički obradio i prikazao nam selo u našoj književnosti, kako samo književnik može. Milina ga je bila slušati, tako da bi se ga bilo slušalo ne sat i pol, već i čitavu večer. […]. (*Riečki novi list*, VIII., br. 12, 14. 1. 1914.)

Joza Ivakić je u predmetnome razdoblju bio i izdavački aktivan. Tako je u Rijeci u izdanju Knjižare G. Trbojevića,[19] a tiskom Riječke dioničke tiskare 1914. objavio svoju raspravu „Selo u hrvatskoj književnosti", odnosno upravo spomenuto predavanje, koje je prethodno u više navrata izložio javnosti u Rijeci, Opatiji i Karlovcu[20]. Riječ je o izdanju maloga formata s 51 stranicom teksta studije kojoj prethodi autorov *Predgovor* napisan „početkom ožujka 1914.", u kojemu ističe da je pri sastavljanju „imao na umu i didaktično metodičku stranu", da je nastojao „da ono bude koliko literarno, toliko socijalno" te da mu je svrha bila da informira „i da pobudi interes za savremenu hrvatsku književnost", skromno završavajući „da ovim nije ni izdaleka iscrpljena tema, označena u naslovu, nego je samo u glavnim crtama skiciran jedan dio njezin" (Ivakić 1914: 3).

---

[19] Osnovana je 1907. godine u Rijeci te je razvila vrlo plodnu i raznovrsnu izdavačku djelatnost, a bila je i važno okupljalište riječkih Hrvata (Lukežić 1999: 138–139).

[20] Predavanje u Karlovcu održao je 15. veljače 1914. (Ivakić 1914: 3).

Na kraju te knjižice izdavač donosi popis objavljenih knjiga Joze Ivakića, te popis onih koje su mu u pripremi. To su: *Knjiga od žena i od ljubavi* (objavljena u Vinkovcima 1914.), roman *Kapelan* (objavljen u Zagrebu 1919.) i komedija *Pouzdani sastanak* (objavljena u Zagrebu 1922.) (Ivakić 1914: 52). Velika je vjerojatnost da je ta svoja djela Ivakić pripremao za svojega boravka i rada u Sušaku. Za jedno od njih to i pouzdano znamo iz dosadašnjih istraživanja. Naime, u članku „Autograf Joze Ivakića darovan Gradskoj knjižnici i čitaonici Vinkovci" nalazimo podatak o postojanju autografa komedije *Pouzdani sastanak*, koji je Joza Ivakić prepisao 1914. u Sušaku, gdje je 1913. tu komediju i napisao (Pezer 2008).

ZAKLJUČAK

Dosadašnja istraživanja te ono provedeno za ovu prigodu potvrđuju da je i za svojega službovanja u sušačkoj gimnaziji kao profesor koji je poučavao hrvatskomu i klasičnim jezicima te krasopisu Joza Ivakić bio vrlo aktivan i cijenjen u kulturnome i javnome životu Sušaka, Rijeke i okolice. Svojim je javnim radom i izvan okvira gimnazije djelovao izrazito prosvjetiteljski. Naslanjajući se svjetonazorski i djelovanjem na hrvatske narodne preporoditelje iz druge polovice XIX. stoljeća, promicao je među Sušačanima i Riječanima te ostalim Primorcima prohrvatske nazore i domoljublje te ljubav prema svojemu rodu i jeziku, približavajući im pritom svoju rodnu Slavoniju u svoj njezinoj književnoj i jezičnoj ljepoti i kvaliteti.

Vjerujemo da će daljnja istraživanja, posebice arhivske građe, upotpuniti dosadašnje spoznaje o tome razdoblju života Josipa Joze Ivakića pa ih svakako valja nastaviti kako bismo dovršili upotpunjavanje mozaika spoznaja o liku i djelovanju toga znamenitoga Vinkovčanina.

IZVORI

Izvještaj 1911. – 1912. *Izvještaj Kr. velike gimnazije i s njom spojene Više trgovačke škole na Sušaku za školsku godinu 1911. – 1912.* Riječka dionička tiskara. Rijeka, 1912.

Izvještaj 1912. – 1913. *Izvještaj Kr. velike gimnazije i s njom spojene Više trgovačke škole na Sušaku za školsku godinu 1912. – 1913.* Riječka dionička tiskara. Rijeka, 1913.

Izvještaj 1913. – 1914. *Izvještaj Kr. realne gimnazije i s njom spojene Kr. trgovačke akademije na Sušaku za školsku godinu 1913. – 1914.* Riječka dionička tiskara. Rijeka, 1914.

Izvještaj 1914. – 1915. I*zvještaj Kr. realne gimnazije i s njom spojene Kr. trgovačke akademije na Sušaku za školsku godinu 1914. – 1915.* Tisak Kr. zemaljske tiskare. Zagreb, 1915.

Riečki novi list, 1911. – 1915.

LITERATURA

Antić, Vinko. 1953. „Rijeka u hrvatskoj književnosti". *Rijeka. Geografija – etnologija – ekonomija – saobraćaj – povijest – kultura. Zbornik.* Ur. Ravlić, Jakša. Matica hrvatska. Zagreb, str. 479–514.

Armanda, Ivan. 2013. „Lastavica, Bogdan" (enciklopedijska natuknica). *Hrvatski biografski leksikon.* https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11281 (pristupljeno 4. ožujka 2021.).

Bilić, Anica. 2008. *Književni i kazališni rad Joze Ivakića.* Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Centar za znanstveni rad u Vinkovcima. Zagreb – Vinkovci.

Ivakić, Joza. 1914. *Selo u hrvatskoj književnosti*. Izdanje Knjižare G. Trbojevića. Rijeka.

Lukežić, Irvin. 1999. *Riječki bibliopolis.* U: Irvin Lukežić. *Liburnijski torzo.* Libellus. Crikvenica, str. 126–161.

Pezer, Iva. 2008. „Autograf Joze Ivakića darovan Gradskoj knjižnici i čitaonici Vinkovci". *Novosti*, br. 42, 23. 12. 2008., https://hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/75 (pristupljeno 11. ožujka 2021.).

Povijest Rijeke. 1988. Ur. Danilo Klen i Petar Strčić. Skupština općine Rijeka i Izdavački centar Rijeka. Rijeka.

Rački, Andrija. 1929. *Povijest grada Sušaka* (reprint izdanje). Skupština općine Rijeka – Izdavački centar Rijeka. Rijeka. 1990.

Ruck, Lovorka. 2013. „Kukla, Karel (Dragutin, Karlo)" (enciklopedijska natuknica). *Hrvatski biografski leksikon.* https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11026 (pristupljeno 5. ožujka 2021.).

Strčić, Petar. 1999. „Fran Supilo – političar, urednik, izdavač, vlasnik i osnivač riječkog »Novog lista«". *Novi list 1900. – 2000*. Ur. Butorac, Franjo. Novi list – Adamić. Rijeka, str. 9–57.

Strčić, Petar. 2017. „O povijesti Prve sušačke hrvatske gimnazije u Rijeci". U: Dušević, Ratko. *Leksikon istaknutih učenika gimnazije*. Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci. Sušak – Rijeka, str. 9–13.

SUŠAK AND RIJEKA IN THE LIFE AND WORK OF JOZA IVAKIĆ

An important part of the rich and diverse career of Croatian writer, dramatist and director Joza Ivakić (Vinkovci, 18 March 1879 – Zagreb, 6 August 1932) was his long-term work in education. Following the completion of his Classical Philology and Slavic Studies degree at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb, he spent most of his working life as a teacher. In line with the demands of a career in education at the time, he often changed posts, leading to his service in Sušak in 1911 (a part of the city of Rijeka since 1948). In Sušak, he worked as a teacher in the Royal Great Gymnasium from 1911 to 1915, as recorded in the numerous printed annual reports of the gymnasium and the daily press. The daily press also recorded his vibrant cultural public activity.

Based on the annual reports of the Sušak Gymnasium and the paper „Riečki novi list" in the period between 1911 and 1915, this paper presents the tenure of Joza Ivakić at the gymnasium in Sušak and his cultural activity in neighbouring city of Rijeka, and its surroundings.

The study shows that during his tenure at the gymnasium in Sušak, where he taught Croatian and classical languages and calligraphy, Joza Ivakić was an active and respected personage in the public life of Sušak, Rijeka, and its surroundings, acting in the spirit of enlightenment even outside the gymnasium. He advocated pro-Croatian sentiments and patriotism, as well as the appreciation of Croatian language, bringing the literary and linguistic beauty of his native region of Slavonia to citizens of the Croatian Littoral.

Key words: Joza Ivakić; *Riečki novi list*; Rijeka; Sušak; gymnasium in Sušak; 1911. – 1915.